



Oikeusministeriölle

Viite

Lausuntopyyntöne 7.5.2012; OM/15/41/2011

Asia

Raiskausrikosten lainsäädännölliset muutostarpeet; UM:n lausunto arviomuistiosta

Ulkoasiainministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua oikeusministeriön laatimasta raiskausrikosten lainsäädännöllisiä muutostarpeita koskevasta arviomuistiosta (OM, selvityksiä ja ohjeita 25/2012), ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa.

Kuten arviomuistiossa todetaan, raiskausrikoksia, ja seksuaalirikoksia yleensäkin, koskevat monet kansainväliset velvoitteet, joiden täyttämiseksi on syytä tarkastella raiskaus- ja seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä.

Ulkoasiainministeriö toteaa, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus on perustavaa laatua oleva ihmisoikeus, joka kuuluu kaikille ihmisille heidän sukupuoleensa, ikäänsä, seksuaaliseen suuntautumiseensa tai muihin seikkoihin katsomatta. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös oikeus kieltäytyä seksuaalisesta kanssakäymisestä ja seksuaalisesta toiminnasta. Valtiolla on velvollisuus suojella kaikkia heihin kohdistuvilta seksuaalisen itsemääräämisen loukkauksilta, viime kädessä rikosoikeudellisin keinoin.

Arviomuistiossa viitataan Euroopan neuvostossa 11.5.2011 hyväksytyyn naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehtyyn yleissopimukseen (CETS 210). Suomi allekirjoitti yleissopimuksen samana päivänä ja sopimuksen ratifiointia valmistellaan parhailaan ulkoasiainministeriön johtamassa monialaisessa työryhmässä.

Yleissopimuksen 36 artikla sisältää seksuaalisen väkivallan kriminalisoinnin veloitteen, raiskaus-mukaan lukien. Artiklassa määritellään seksuaalinen teko varsin laajasti, mutta se ei kuitenkaan sisällä varsinaista raiskauksen määritelmää, eikä sana "raiskaus" esiinny artiklassa sen otsikkoa lukuun ottamatta. Artikla käsittää kaikki toiseen henkilöön tahallisesti ilman tämän vapaaehtoista suostumusta kohdistettavat seksuaaliset teot ja velvoittaa sopimusvaltiot kriminalisoimaan ne.

Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauksessa M.C. v. Bulgaria (4.12.2003) antaman tuomion mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen osapuolten tulee varmistaa, että kaikki suostumukseen perustumattomat seksuaaliset teot ovat rangaistavia ja että niistä myös syytetään tehokkaasti. Tuomioistuin toteaa myös, että rangaistavuus ei saa edellyttää sitä, että uhri on tehnyt fyysisistä vastarintaa.

Yleissopimuksen 36 artiklaa koskevan selitysmuistiokohdan 193. mukaan yleissopimuksen osapuolten on saatettava voimaan rikoslainsäädäntöä, joka sisältää artiklassa lueteltuja seksuaalisia tekoja koskevan *vapaaehtoisen suostumuksen puuttumisen* käsitteen.

Kuten arviomuistiossa todetaan, nykyinen raiskausrikoksia koskeva lainsäädäntömme ei nimenomaisesti mainitse vapaaehtoisen suostumuksen puuttumisen käsitettä rangaistussäännöksessä, vaan suostumuksen puute ilmaistaan muun muassa sanoin ”joka pakottaa toisen”. Näin ollen vapaaehtoisen suostumuksen puute raiskausrikoksen tunnusmerkistökäsitteinä ei käy nimenomaisesti ilmi rangaistussäännöksen sanamuodosta, vaan on olemassa eräänlaisena olosuhteista johdettavana taustaoletuksena.

Arviomuistiossa eritellään vaihtoehtoisia rangaistussäännöksen kirjoittamistapoja vapaaehtoisen suostumuksen puuttumisen suhteen ja päädytään siihen, että nykyinen kirjoittamistapa, jossa raiskaussäännöksen tunnusmerkistössä mainitaan teossa käytettävät keinot tai hyödynnettävät olosuhteet, vaikuttaisi edelleen perustelluilta. Ottaen huomioon edellä mainitut yleissopimuksen asettamat velvoitteet sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Euroopan ihmisoikeussopimusta koskevan tulkintakäytännön, ulkoasiainministeriö esittää kuitenkin harkittavaksi, että vapaaehtoisen suostumuksen puute kirjoitettaisiin nimenomaisesti näkyviin rangaistussäännöksessä.

Ulkoasiainministeriö kiinnittää myös huomiota siihen, että nykyisen rikoslain sukupuolilyhteyden määritelmän (RL 20 luku 10 § 1 mom.) mukaan saattavat varsin vakavatkin seksuaalisen itsemääräämisen loukkaukset ja seksuaalissävytteiset väkivallanteot tulla arvioitaviksi RL 20 luvun 4 §:n mukaisena pakottamisena seksuaaliseen tekoon. Tällaiset teot saattavat kuitenkin nöyryyttävyytensä, kivuliaisuutensa ja muiden uhrille negatiivisten vaikutustensa johdosta olla täysin raiskaukseen verrattavissa, jolloin niitä tulisi myös arvioida samasta rikosoikeudellisesta konstruktiosta ja rangaistusasteikosta lähtien.

Muutoinkin nykyisen rikoslain käsittämä sukupuolilyhteyden määritelmä vaikuttaisi olevan suppeampi kuin esimerkiksi edellä mainittu yleissopimuksen määritelmä. Sen vuoksi ulkoasiainministeriö kannattaa arviomuistiossa ehdotettua rikoslain sukupuolilyhteyden määritelmän tarkistamista edellä mainittuja seikkoja silmällä pitäen.

Lisäksi ulkoasiainministeriö toteaa, että on olemassa tiettyjä erityisryhmiä, jotka haavoittuvan asemansa puolesta ovat alttiita seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaaville rikoksille. Tällaisia voivat olla muun muassa vammaiset henkilöt, seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt ja maahanmuuttajat. Erityisesti naiset ovat näissä ryhmissä miehiä suuremmassa vaarassa joutua seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen kohteeksi. Näiltä osin ei näyttäisi olevan perustetta sille, minkä vuoksi esimerkiksi laitoksessa hoidettavana olevan vammaisen henkilön kanssa vastoin hänen tahtoaan harjoitettu sukupuolilyhteys tulisi arvioitavaksi RL 20 luvun 5 §:n mukaisena seksuaalisena hyväksikäyttönä eikä raiskauksena. Tällaisessa tapauksessa tekijän ei useinkaan ole tarvetta käyttää väkivaltaa, sillä vammaisen henkilö voidaan saada muillakin keinoin taivuteltua haluttuun toimintaan, jolloin raiskausrikoksen vaatima väkivaltaelementti jää teosta puuttumaan, vaikka asiallisesti kysymys on samasta teosta. Tämä osoittaa sen, millaisiin uhrien yhdenvertaisuuden kannalta epätyytyttäviin tilanteisiin joudutaan, kun raiskausrikos konstruoidaan väkivallasta käsin.

Arviomuistiossa on sivuttu edellä mainittua problematiikkaa ja ehdotetaan RL 20 luvun 5 §:n mukaisia sukupuolilyhteyden sisältäviä tekoja siirrettäväksi RL 20 luvun 1 §:n raiskaussäännösten piiriin. Ulkoasiainministeriö

kannattaa tätä, mutta toteaa kuitenkin, että usein tällaisissa tilanteissa ei tarvita lainkaan väkivaltaa, vaan jo uhrin haavoittuva asema yksin altistaa hänet raiskausrikokselle. Ulkoasiainministeriö esittääkin harkittavaksi, tulisiko tällainen uhrin haavoittuvan aseman tai uhrin riippuvuussuhteen hyväksikäyttö ottaa huomioon raiskausrikoksen törkeäksi tekevänä seikkana. Ulkoasiainministeriö myös toteaa, että mainittu siirto RL 20 luvun 1 §:n piiriin parantaisi lasten suojaa, kuten arviomuistiossakin päätellään.

Lisäksi ulkoasiainministeriö kiinnittää huomiota edellä mainitun Euroopan neuvoston yleissopimuksen 46 artiklan sisältämään harkinnanvaraiseen koventamisperusteiden luetteloon, joka sanamuotonsa mukaan sovelletuu myös raiskausrikoksiin. Yhtenä koventamisperusteena luettelossa mainitaan se, että raiskauksen (tai muun yleissopimuksen kattaman rikoksen) tekijä on uhrin entinen tai nykyinen puoliso.

Ulkoasiainministeriö toteaa vielä, että RL 20 luvun 11 §:n mukainen syyte-oikeuden riippuminen asianomistajan syyttämispyyntöstä pykälässä mainituissa rikoksissa sekä 12 §:n mukainen toimenpiteistä luopuminen raiskausrikoksen asianomistajan vakaasta tahdosta saattavat joissakin tilanteissa heikentää etenkin naispuolisten asianomistajien asemaa. Tämän vuoksi niistä luopumista olisi syytä harkita. Ulkoasiainministeriö tukee arviomuistion huomiota siitä, että mainittujen pykälien kumoamisen vastapainoksi rikosprosessin uhriystävällisyyteen tulee kiinnittää huomiota. Vaikka pykälä ei kumottaisikaan, rikosprosessia on joka tapauksessa syytä kehittää uhrilähtoisemmäksi ottaen huomioon seksuaalirikosten uhria nöyryyttävän ja häpäisevän luonteen.

Oikeuspäällikön sijainen,
yksikönpäällikkö

Lainsäädäntösihteeri



Arto Kosonen



Mia Spolander

Liitteet